

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Τρία ἐνεπίγραφα ὄστρακα Πάρου

Οἱ διενεργούμενες ἀπὸ δεκαπενταετίας σχεδὸν συστηματικὲς ἀνασκαφὲς στὸ νησάκι τοῦ Δεσποτικοῦ τῆς Πάρου ἔχουν φέρει στὸ φῶς σημαντικὸ ἱερὸ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, τὸ ὁποῖο βάσει τῶν εὐρεθέντων ἐνεπιγράφων ὄστράκων ἀποδίδεται στὸν Ἀπόλλωνα.¹ Μεταξὺ τῶν εὐρεθέντων καὶ κατὰ καιροὺς ἐμφανισθέντων στὶς σχετικὲς ἐκθέσεις τῆς ἀνασκαφῆς ὑπάρχουν μερικὰ ποὺ ἐπιβάλλουν ἰδιαίτερη παραγμάτευση· περιορίζομαι ἐδῶ στὰ ἐξῆς τρία.

1. Ἐνεπίγραφο ὄστρακο ἀπὸ τὸ σῶμα γεωμετρικοῦ ἀγγείου μὲ κεραμόχρουν γάνωμα, προερχόμενο ἀπὸ τὸν καθαρισμὸ τοίχων τῶν γεωμετρικῶν χρόνων. Ἀρ. εὐρ. Μουσείου Πάρου ΑΚ 5436. (Εἰκ. 1).

Ἡ ἐπιγραφή εἶναι γραπτὴ, ἐπὶ τὰ λαϊά, μὲ μαύρη βαφή στὸ ἐξωτερικὸ τοίχωμα τοῦ ὄστράκου ἐντὸς ζώνης σχηματιζόμενης ἀπὸ δύο ὀριζόντιες γραπτὲς γραμμὲς. Ἴχνος τῆς ἀπολήξεως γραπτῆς κεραίας ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄνω ὀριζόντια γραμμὴ σὲ σημεῖο, ποὺ ἀντιστοιχεῖ μεταξὺ τῶν γραμμάτων Θ καὶ Λ, πιθανῶς νὰ ἀνήκει σὲ γράμμα, νὰ ὑπῆρχε δηλαδὴ καὶ ἄλλος προηγούμενος στίχος ἐπιγραφῆς· μπορεῖ ὁμως νὰ εἶναι τμῆμα γραπτῆς διακοσμῆσεως.

Μνεία: Γ. Κουράγιος, Δεσποτικό, θέση Μάντρα, ἀνασκαφὲς 2013, *Παριανὰ* 131, (Οκτ. - Δεκ. 2013) 380, εἰκ. 20.

Τέλη 8ου ἢ ἀρχὲς 7ου αἰ. π.Χ.

[- -]ς ἴσθμο[- -]. ←

Ἀπὸ τὰ σωζόμενα γράμματα δὲν προκύπτει ἀσφαλῶς ἐὰν τὸ ἀλφάβητο τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι Παριακό. Ὡστόσο ἡ παλαιότης τοῦ ὄστράκου συνιστᾷ ἐνδειξη, -ὄχι ἀπόδειξη-, ὅτι τὸ ἀγγεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται καὶ ὁ γραφεὺς του ἦσαν ἐντόπιοι.

Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν κ. Γιάννο Κουράγιο ἐπιμελητὴ Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων, διότι εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μὲ καλέσῃ νὰ μελετήσω τὶς ἐπιγραφὲς καὶ τὰ ἐνεπίγραφα ὄστρακα τῆς ἀνασκαφῆς, καὶ τὴν κ. Ζώξη Παπαδοπούλου, ἐπιμελήτρια τῆς ἰδίας Ἐφορείας, γιὰ τὴν πολύτιμη καὶ σταθερὴ βοήθειά της στὴν μελέτη τῶν Παριακῶν ἐπιγραφῶν. Τέλος εὐχαριστῶ τοὺς ἐκδότες τοῦ *Γραμματείου* Γ. Παπαδόπουλο, Γεωργία Μαλούχου καὶ Ἑλένη Ζαββοῦ γιὰ τὶς παρατηρήσεις τους.

1. Τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἱεροῦ εἶχε διαπιστώσει ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος (1912-1996), βλ. *AA* 16 (1960) 247 μετὰ ἀπὸ δοκιμαστικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία στηρίχθηκε σὲ ἐπισήμανση τοῦ G. Bursian, *Geographie von Griechenland*, II, Leipzig 1868-1872, 282. Τὴν συστηματικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ ἱεροῦ ἐγκαινίασε καὶ ἔχει ἀναλάβει ὁ Γιάννος Κουράγιος, ἐπικεφαλῆς ὁμάδος ἀρχαιολόγων καὶ ἀρχιτεκτόνων. Ἐμπεριστατωμένη συγκεντρωτικὴ παρουσίαση τῶν ἐρευνῶν κατὰ τὰ ἔτη 2001-2012 δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ *AA* 2012/Halb. 2 ὑπὸ τὸν τίτλο: *The Sanctuary of Despotiko in the Cyclades. Excavations 2001–2012* ὑπογραφόμενη ἀπὸ τοὺς Yannos Kourayos, Kornelia Daifa, Aenne Ohnesorg, Katerina Parajanni, ὅπου καὶ ἐκτενὴς βιβλιογραφικὸς ὁδηγὸς τῶν μέχρι τὸ 2012 δημοσιεύσεων.

Τὸ πρῶτο γράμμα εἶναι ἀβέβαιον· σχηματίζει κανείς τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι σῖγμα, ὅμοιο πρὸς τὸ πλήρως σωζόμενο, τοῦ ὁποῦ ὅμως μεγάλο τμήμα ἔχει ἀπολεπισθῆ. Τὸ ὄμικρον ἔχει στιγμὴ στὸ κέντρο του.

Ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ σῖγμα· εἶναι ὀκτασκελές. Σῖγμα μὲ περισσότερα τῶν τεσσάρων σκελῶν ἀπαντᾷ σὲ πολὺ πρόωμες ἐπιγραφές τῆς Ἐρετρίας· ἐπτασκελές, βλ. λόγου χάριν στὸ dipinto² *LSAG*² Euboia Aa, πίν. 73.5.³ [- -]στο ἐμ[ι]· πεντασκελές στὸ χάραγμα *ASAtene* 59 (1981) 235, εἰκ. 192⁴ [*LSAG*² 434, Euboia B(i)]: [- -]νος τὸ ποτέ[ριον]· ἐξασκελές σὲ ἐνεπίγραφο (μὲ γράμματα τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἀλφαβήτου) χάραγμα τῆς Μεθώνης Πιερίας, βλ. Γ. Τζιφόπουλος (ἐπιμ.), *Μεθώνη I*, Θεσσαλονίκη 2012, 8-10, ἀρ. 1: Φιλίωνός ἐμι.

Ἴσθμο[- -] ἢ λέξι δὲν σώζεται πλήρως. Ἐὰν πράγματι ἡ ἐπιγραφή εἶναι χαραγμένη στὸ Παριακὸ ἀλφάβητο (Ο = ω), πρᾶγμα πιθανώτερο ἀλλὰ ὄχι βέβαιο, δὲν μπορεῖ κανείς νὰ εἰπῆ ἀσφαλῶς ἐὰν πρόκειται περὶ δοτικῆς, ἢ ὁποῖα δηλώνει τόπο, Ἴσθμοῦ[ι] (= Ἴσθμῶ[ι]),⁵ πρβλ. τὸ τοπωνύμιο τῆς Μυκόνου Ἴσθμός,⁶ *ID* 353 A, 29-30: παρὰ Ἀπατουρίου τοῦ ὄλκοῦ τοῦ ἐν τῇ Ἴσθμῶι τῇ ἐν | Μυκόνωι.⁷ ἢ γιὰ κύριο ὄνομα προσώπου, πρβλ. τὸ Θηραϊκὸ θηλυκὸ Ἴσθμῶ καὶ Ἴσθμῶι (3ου καὶ 2ου αἰ. π.Χ.), *LGPN* I, 238, s.v.

Ἐὰν ἡ ἐπιγραφή δὲν εἶναι χαραγμένη στὸ Παριακὸ ἀλφάβητο, τὰ σωζόμενα μποροῦν νὰ ἀνήκουν στὸ πρῶτο συνθετικὸ κυρίου ὀνόματος,⁸ πρβλ. τὰ ἀρσενικὰ Ἄττικὰ ὀνόματα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., Ἴσθμόνικος (*IG* I³ 84.37· Θουκ. 5,19.2 καὶ 24.1: Ἴσθμιόνικος), Ἴσθμόδωρος καὶ τὸ θηλυκὸ Ἴσθμονίκη (4ου αἰ. π.Χ.), βλ. *LGPN* II, 239 s.vv. Ἐὰν πρόκειται περὶ ἀνδρικοῦ ὀνόματος, ἀπλοῦ (ἀμαρτύρου) ἢ συνθέτου Ἴσθμο[- -], δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ ἐπιγραφή

2. Γιὰ τὸ ὅτι εἶναι γραπτὴ ἐπιγραφή (dipinto) βλ. A. Kenzelmann Pfyffer – T. Theurillat – S. Verdan, *Graffiti d'époque géométrique provenant du sanctuaire d'Apollon Daphnéphoros à Eretrie*, *ZPE* 151 (2005) 51-86, εἰδ. 80, ἀρ. E.

3. Lilian H. Jeffery, *The Local Scripts of Archaic Greece*. Revised edition with a Supplement by A. W. Johnston, Oxford 1990, (στὸ ἐξῆς *LSAG*²).

4. Βλ. Ἀγγελικὴ Ἀνδρειωμένου, Ἀψιδωτὰ Οἰκοδομήματα καὶ Κεραμεικὴ τοῦ 8ου καὶ 7ου π.Χ. αἰ. ἐν Ἐρετρία, *ASAtene* 59 (1981) 187-236.

5. Πρβλ. τὶς δοτικὲς Μαραθῶνι, Σαλαμίνι, Πλαταιαῖς (Πλάτ. *Μεν.* 245a) Ἐλευσίνι (*IG* I³ 32.27, *Ξεν. Ἑλλ.* 2, 4.43· *IG* II² 1305.2-3), Πανάκτωι, Φυλῆι (*IG* II² 1305.2-3), Βραυροῦνι (*IG* I³ 985), κλπ. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ τοπικοῦ ἐπιρρήματος Ἴσθμοῖ, τὸ ὁποῖο ἀπαντᾷ συχνά, βλ. λ.χ. *IG* I³ 1022.4, Θουκ. 5,18.10, Πινδ. *Ὀλ.* 2.50, *IG* II² 3125.3· πρβλ. Μεγαροῖ (*IG* I³ 1147.3, Ἀριστ. *Ἀχ.* 758). Ἐὰν στὸ ὄστρακο ἦταν γραμμένο τὸ ἐπιρρημα Ἴσθμοῖ, λαμβάνοντας κανείς ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅτι πιθανώτατα τὸ ἀλφάβητο τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι Παριακὸ, θὰ εἶχε γραφῆ ὡς: Ἴσθμῶ[ι].

6. Εὐχαριστῶ τὴν Ζώξη Παπαδοπούλου, διότι μὲ διαφώτισε περὶ τοῦ τοπωνυμίου Ἴσθμός τῆς Μυκόνου καὶ μοῦ ὑπέδειξε σχετικῶς τὸ ἄρθρο τοῦ J. H. Kent, *The Temple Estates of Delos, Rheneia, and Mykonos*, *Hesperia* 17 (1948) 243-338, εἰδικῶς 286-287. *ID* 353 A, 29-30. Τὸ τοπωνύμιον Ἴσθμός μαρτυρεῖται καὶ στὴν Κῶ, βλ. Sokolowski, *Lois Sacrées des Cités Grecques*, Paris 1969, 154A.18 καὶ *ASAtene* 41/42:158,1, 7, ὅπου ὑπῆρχε καὶ δῆμος Ἴσθμιοτῶν, βλ. *IG* XI 2, 287B.45 καὶ *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, M. H. Hansen, T. H. Nielsen (eds), Oxford 2004, 754 (G. Reger).

7. Ἐπίσης *ID* 399A.88: παρ' Ἀπολλοδώρου τοῦ [.6.] τῆς πορφύρας τῆς πρὸς τῇ Δήλῳ καὶ Ῥηνεῖαι καὶ τῇ Ἴσθμῶι ΔΔΗΗ· 399A.92-93: Ἀριστόβουλος τὸ ἐννόμιον τὸ ἐν τῇ Ἴσ[θ]μῶι, (πρβλ. 442 A.154: καὶ τοῦ ἐννομίου τοῦ ἐν τῇ Ἴσθμῶι).

8. Στὴν περίπτωση αὐτῇ δὲν πρέπει νὰ συσχετισθῆ ἐτυμολογικῶς τὸ ὄνομα μὲ τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ μὲ τὸν τοπικὸ Ἴσθμόν, ποῦ ὑπῆρχε κάποτε μεταξὺ Δεσποτικοῦ καὶ Πάρου. Οὔτε μπορεῖ νὰ συσχετισθῆ μὲ τὴν ἐορτὴ καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν Ἴσθμίων στὴν Κόρινθο, λ.χ. Ἴσθμόνικος ἢ Ἴσθμόδωρος, διότι οἱ ἀγῶνες ἔλαβαν Πανελλήνιο χαρακτῆρα ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 6ου αἰ. π.Χ., βλ. *The Oxford Classical Dictionary* (Third edition), S. Hornblower – A. Spawforth (eds), Oxford 1999, 772.

εἶναι γραπτή, θὰ ἦταν πιθανῶς τὸ ὄνομα τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ ἀγγείου, πρβλ. τὶς πρώιμες γραπτὲς ἐπιγραφές (dipinti) A. Jonston, *The Extent and Use of Literacy; the Archaeological Evidence*, στὸν τόμο *The Greek Renaissance of the Eighth Century B.C. Tradition and Innovation. Proceedings of the Second International Symposium at the Swedish Institute in Athens, 1-5 June, 1981*, R. Hägg (ed.), Stockholm 1983, 64, εἰκ. 4, (LSAG² 453, The Euboic Colonies (Pithekoussai) Ia): [- -]ινος μ' ἐποίησε (περ. 700-675)· Ἐρετριάς, LSAG 83-84, 88, Eretria 22, πίν. 6.22: Πύρος μ' ἐποίησεν Ἀγασίλεφο (περ. 650), Σμύρνης, LSAG² 473, ἀρ. 68a, πίν. 79.8: Ἰστροκλῆς μ' εἶ[- -] (περ. 650)· ἢ τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος, πρβλ. τὶς γραπτὲς ἐπιγραφές τῆς Ἐρετριάς LSAG² Euboia Aa, πίν. 73.5: [- -]στο ἐμ[ι] καὶ ZPE 151 (2005) 59 (SEG 55, 980).⁹ [- -]λυάδεο¹⁰ ἐμι ἢ τοῦ ἀναθέτου, πρβλ. Αἰγίνης, LSAG 110, 112, Aigina 1, πίν. 16.1: [- -]σονος Ἐπιστ[- -]¹¹ (περ. 700-675), Ἡραίου τοῦ Ἄργου, C. Waldstein, *The Argive Heraeum*, II, Boston 1905, 185, (T. W. Heermance), ἀρ. 2, εἰκ. 102 (LSAG 156, 168, ἀρ. 1): [- -]νδρός με ἀν[έθεκε] (7ος αἰ.). Ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμηση δὲν μπορεῖ νὰ λείπη ἡ γραπτὴ ἐπιγραφή (περ. 650-625) ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος οἰκίσκου ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου τῆς Θήρας· ἐμφανίζονται ἐκεῖ καὶ κάτοχος καὶ κατασκευαστής, βλ. N. Ζαφειρόπουλου, Ἀνασκαφὴ Σελλάδας Θήρας, *ΠΑΕ* 1982, 268-271, πίν. 175-177 (LSAG² 470, A, πίν. 79.4-5): Ἀρκηιδίκας ἡμὶ ἐγό. Ἄνδρίας μὲ ἐποίη.

Ἐπειδὴ οἱ γραπτὲς ἐπιγραφές μεταξὺ τῶν ὀλίγων σωζομένων πρώιμων εἶναι ἐλάχιστες,¹² δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλήξῃ ἀσφαλῶς.

Ἐφ' ὅσον τὸ ἐλλιπῶς σωζόμενο γράμμα πρὸ τοῦ Ι (γιῶτα) εἶναι σῆγμα, θὰ μποροῦσε νὰ ἀνήκει στὴν κατάληξη τοῦ ὀνόματος τῆς κυρίας λατρευομένης στὸ ἱερὸ θεότητος ([Ἀπώλ(λ)ονω]ς)· ἐλκυστικὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπόθεση ὅτι τὸ σῆγμα ἀνήκει στὴν κατάληξη τοῦ ὀνόματος τῆς [Ἐστία]ς, πρβλ. τὴν ἐπιγραφή Ἐστίας Ἰσθμίας ἐπὶ μᾶς τῶν πλευρῶν τῆς ἐσχάρας (ἢ βόθρου) ποὺ βρέθηκε στὸ Δεσποτικό.¹³

9. Βλ. Kenzelmann Pfyffer – Theurillat – S. Verdan, ὄ.π. (σημ.2), εἰδ. 59, ἀρ. 1 καὶ T. Theurillat, *Early Iron Age Graffiti from the Sanctuary of Apollo at Eretria*, στὸν τόμο *Oropos and Euboea in the Early Iron Age. Acts of an International Round Table, University of Thessaly, June 18-20, 2004*, A. Mazarakis Ainian (ed.), Volos 2007, 331-344, εἰδ. 337, ἀρ. 1, εἰκ. 9.

10. [- -]λχάδεο, edd.; καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ὑπάρχει κύριο ὄνομα μὲ αὐτὴν τὴν κατάληξη. Οἱ ἐκδότες τῆς ἐπιγραφῆς ἐπρότειναν ὅτι τὰ σωζόμενα εἶναι ἡ κατάληξη τοῦ ἀμαρτύρου ὀνόματος *Χαλχιάδης (= *Χαλκιάδης), πρβλ. Ἐρετριάδας, Ὠρωπιάδης, καὶ ὅτι ἡ μορφή τῆς καταλήξεως -αδης ἀντὶ τοῦ ἀναμενομένου -ιαδης ὀφείλεται σὲ σύντμηση: «On pourrait toutefois avoir affaire dans notre inscription à un phénomène d'écriture abrégée» (Wachter, *Kadmos* 30, 1991, 49-80), le *iota* étant sous-entendu dans le *chi* qui précède le *alpha*. Ἡ ἀνάγνωση τῶν ἐκδοτῶν στηρίζεται στὸ γράμμα μετὰ τὸ ἐλλιπὲς λάμδα, τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ Εὐβοϊκὸ χεῖ. Προτείνω ὅτι τὸ γράμμα μετὰ τὸ ὑπόστικτο λάμδα εἶναι ὕψιλον καὶ ὄχι τὸ Εὐβοϊκὸ χεῖ. Ἀκολουθῶς συμπληρώνω [Πο]λυάδεο, πρβλ. Πουλυάδης, Fraser – Matthews, *LGPNI*, 383, s.v. (Θάσος, 4ος αἰ. π.Χ.) καὶ Φλυάδης (Παυσ. 4,1.8).

11. Ἡ Jeffery, LSAG 403, συμπλήρωσε τὴν ἐπιγραφή ὡς πιθανῶς ἀναθηματικὴ: [- - Λύ?]σονος Ἐπιστ[άμονος ἀνέθεκε?].

12. Τὴν ὀλιγότητα τῶν γραπτῶν ἐπιγραφῶν σημειώνουν ἤδη οἱ A. Kenzelmann Pfyffer – T. Theurillat – S. Verdan, ὄ.π. (σημ.2), εἰδ. 59. Οἱ συγγραφεῖς δίδουν μάλιστα καὶ κατάλογο τῶν γραπτῶν ἐπιγραφῶν στὴν σημ. 40.

13. AA 2012/Halb.2, 132-133, φωτ. 43, 44 (σχέδ.).

Ἐὰν πάλι ἡ λέξις εἶναι ἡ δοτικὴ¹⁴ Ἰσθμῶ[ι] = Ἰσθμῶ[ι], πράγμα πιθανώτερο, ἡ ἐπιγραφή παρέχει σημαντικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ὀνομασία τοῦ τόπου καὶ τὸ ἐπίθετο τῆς λατρευομένης θεότητος, πρβλ. καὶ τὸ ἐπίθετο Ἰσθμία τῆς Ἑστίας. Τὸ σπουδαιότερο, στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ γραπτὴ ἐπιγραφή ἐνισχύει ἀποφασιστικὰ τὴν ἐρμηνεία ποὺ διατύπωσε προσφάτως ἡ Ζώζη Παπαδοπούλου, κατὰ τὴν ὁποία τὸ μνημονευόμενον σὲ ἀπόσπασμα τοῦ Πινδάρου ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς εὐρισκόμενον σὲ νησίδα συνδεόμενη πρὸς τὴν Πάρο μὲ ἰσθμὸ πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Δεσποτικοῦ.¹⁵

Ἡ ἐρμηνεία τῆς λέξεως Ἰσθμο[- -] ὡς δοτικῆς καθιστᾶ πιθανὴ τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐλλείπουσα λέξις, ἀπὸ τὴν ὁποία μόνον τὸ τελικὸ σῆγμα, καὶ αὐτὸ ἐλλιπῶς, σώζεται, εἶναι τὸ ὄνομα θεότητος (τοῦ κτήτορος;).

2. Ἐνεπίγραφο ὄστρακο ἀπὸ τὸν πάτο ἀνοικτοῦ ἀγγείου. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι χαραγμένη στὸν δακτύλιο τοῦ πάτου. (Ἄρ. εὐρ. Μουσείου Πάρου ΑΚ 5435). Παριακὸ ἀλφάβητο. (Εἰκ. 2).

7ος/6ος (;) αἰ. π.Χ.

Σήρανβως Α[- - -]

Τὸ σωζόμενο Α πιθανώτατα ἀνήκει στὸ ρῆμα ἀ[νέθεκε] ἢ στὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Ἀ[πώλ(λ)ονι].

Σήρανβως = Σήραμβος· τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται¹⁶ στὴν Θήρα, τὴν Κρήτη, βλ. *LGPN* I, 405, s.v., ἀλλὰ καὶ στὴν Αἴγινα, τὴν Ἀργολίδα, καὶ τὸν Τάραντα τῆς Κάτω Ἰταλίας, βλ. *LGPN* III.A, 392, s.v., στὴν Βοιωτία, βλ. *LGPN* III.B, 376, s.v., καὶ τὴν Ἀττικὴ, βλ. *LGPN* II, 397, s.v., καθὼς καὶ σὲ ἀδημοσίευτη ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τῆς Μήλου, τῶν τελευτῶν τοῦ 6ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Προέρχεται ἀπὸ τὴν λ. σήραμβος, τὴν ὁποία τὸ λῆμμα τοῦ Ἡσυχίου σ 524 ἐρμηνεύει ὡς ἐξῆς: σήραμβος· εἶδος κανθάρου.¹⁷

3. Ἐνεπίγραφο ὄστρακο ἀπὸ τὴν βάση σκύφου. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι χαραγμένη στὸ ἐσωτερικὸ τῆς. Τὸ ὄστρακο ἐκτίθεται στὸ Μουσεῖο Πάρου. (Εἰκ. 3).

Μνεία: Γ. Κουράγιος, *ΑΔ* 56-59 (2001-2004) [2012] 123-124 (σχέδ. 13)· τοῦ ἰδίου, *Δεσποτικό, τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα*, Αθήνα 2009, 67 (φωτ., σχέδ.).

Τέλη 6ου ἢ ἀρχὲς 5ου αἰ. π.Χ.

Ἀρχημέ[δ- -].

14. Γιὰ τὴν ἀπρόθετη δοτικὴ βλ. ἀνωτέρω τὴν σημ. 5.

15. Βλ. Ζώζη Παπαδοπούλου, Παριακά, *HOPOS* 22-25 (2010-13) 403-418, εἰδ. σελ. 409-415.

16. Ὁ Χ. Β. Κριτζᾶς μὲ ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 12ης.11.2014 εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μὲ πληροφορήσῃ ὅτι τὸ ὄνομα ἀπαντᾶ καὶ σὲ δύο πινακίδες τοῦ Ἄργου (πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου προσώπου, ποὺ ἀναφέρεται δύο φορές). Τὸν εὐχαριστῶ πολὺ.

17. Γιὰ τὸ ὄνομα βλ. Ο. Masson, *Vocabulaire grec et anthroponymie: Hésychius σήραμβος «escarbot» et le nom d'homme Σήραμβος*, *Rev.Phil.* 49 (1975) 13-18 (= *OGS* I, 219-224), ὁ ὁποῖος καὶ παραθέτει ὅλες τὶς ἕως τότε γνωστὲς μαρτυρίες τοῦ ὀνόματος.

Τὸ τρίτο γράμμα δὲν εἶναι ταῦ, ἀλλὰ χεῖ πὸν ἔχει τὴν μορφή σταυροῦ (+).¹⁸ Γιὰ τὴν χρῆση τοῦ γράμματος Η πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ἀρχικοῦ μακροῦ ε, πρβλ. ἐ|χσεποίησεν, *IG XII 5*, 252 (= Jeffery, *LSAG Paros* 28, pl. 56), παρίη[ι], ἴδη, *IG XII 5*, 108.4, 8. Τὸ ἐλλιπῶς σωζόμενο κύριο ὄνομα μπορεῖ νὰ συμπληρωθῆ ὡς Ἀρχημέ[δης],¹⁹ πρβλ. τὰ μαρτυρούμενα στὴν Πάρο Ἀρχηνακτίδης (7ος αἰ. π.Χ.), Ἀρχηγένης (4ος αἰ. π.Χ.) καὶ τὰ Ἀρχήναξ, Ἀρχήνωρ, Fraser – Matthews, *LGPN I*, 86, s.vv. Ὡς πρὸς τὴν κατάληξη (-μέδης) πρβλ. τὰ Ἀριστομέδης, *IC III iii 24* (Κρήτη, Ἱεράπυτνα, 2ος αἰ. π.Χ.), Πυλαιμέδης, (Κῶς, 2ος αἰ. π.Χ.).²⁰ Γιὰ τὴν παραγωγή ὀνομάτων μὲ τις δύο αὐτὲς ρίζες (ἀρχη-, -μέδης) βλ. F. Bechtel, *Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit*, Halle 1917, 78 καὶ 301 ἀντιστοίχως.

18. Στὴν μνεῖα τοῦ ὄστράκου (*ΑΔ*, ὄ.π.), προτείνεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ γράμματος ὡς X ἢ T, ἀλλὰ προκρίνεται ἡ δευτέρα καὶ τὸ προκύπτον ὄνομα θεωρεῖται, μετ' ἐπιφυλάξεως γιὰ τὴν ἀνάγνωσή του, ὡς μαρτυρία τῆς λατρείας τῆς Ἀρτέμιδος στὸ ἱερό.

19. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκλείσῃ τὴν πιθανότητα τὸ ἐλλιπῶς σωζόμενο κύριο ὄνομα νὰ παρουσιάζει τὸ γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἀρχαῖκὲς ἐπιγραφὰς ἄλλων Ἀττικο-ιωτικῶν νησιῶν τῶν Κυκλάδων (Δήλου, Κέας, Σύρου, Νάξου) φαινόμενο¹⁹ τῆς ἀποδόσεως τοῦ βραχέος φωνήεντος ε διὰ τοῦ γράμματος Η ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν χρῆσις τοῦ γράμματος Ε γιὰ τὴν ἀπόδοσις μόνου τοῦ μακροῦ ε, (ἢ κάποτε καὶ τοῦ βραχέος), πρβλ. *LSAG Delos* 43 καὶ *Syros* 49, pl. 57. Τὸ φαινόμενο σχολιάζει ἡ Lilian H. Jeffery, *The Local Scripts of Archaic Greece*, Oxford 1961, 296-297. Κατάλογο τῶν ἐπιγραφῶν παρέσχε πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν ὁ ὑπογραφόμενος, βλ. Ἄ. Π. Ματθαίου, Θεολίστεο μνημα, *HOPOS* 2 (1984) 167-173, εἰδικῶς 171-173· πρβλ. καὶ *LSAG*², 467. Κατὰ ταῦτα τὸ ὄνομα θὰ μπορούσε νὰ συμπληρωθῆ καὶ ὡς Ἀρχημέ[δες] = Ἀρχεμή[δης], πρβλ. *IG II²* 10861 (med. s. IV a.). Μαρτυροῦνται ὀνόματα μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὴν ρίζα ἀρχε- πρβλ. Ἀρχέμηλος, *CID* 2, 32.53 (Δελφοί), Ἀρχεμηνίδης, *LGPN I*, s.v. (Ἀστυπάλαια, Ροδιακὴ Περαία, Κρήτη).

20. Δ. Μποςνάκης, *Ἀνέκδοτες ἐπιγραφὰς τῆς Κῶ*, (Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ. Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο Αἰγαιακῶν Σπουδῶν), Ἀθήνα 2008, 33-34, ἀρ. 23, πίν. 7.

Εικ. 1. Ώστρακο με γραπτή έπιγραφή.

Εικ. 2. Τò ένεπίγραφο δστρακο ύπ' άρ. 2.

Εικ. 3. Τò ένεπίγραφο δστρακο ύπ' άρ. 3.